

Mədəni fəaliyyətin təşkili

II məqalə

ABŞ, Böyük Britaniya, Fransa, İtaliya və s. inkişaf etmiş ölkələrdə məqsədyönlü dövlət siyasəti, bir sıra elmi və ictimai təşkilatların fəallığı mədəni fəaliyyətin və asudə vaxtın təşkilinin inkişafına güclü təsir göstərir. Dünyanın onlarla ölkəsində asudə vaxtın təşkili üzrə nazirliklər və komitələr, asudə vaxt və idman nazirlikləri və komitələri, turizm nazirlikləri və komitələri, mədəniyyət və turizm nazirlikləri və komitələri fəaliyyət göstərir. 50-yə yaxın ölkədə asudə vaxt akademiyaları yaradılıb.

Yaşlı nəslin asudə vaxtının təşkilinə xüsusi münasibət, sivilizasiyanın təqəddülərə göstərdiyi qayğı cəmiyyətdə humanizmin yüksək səviyyəsinə dəlalət edir. Digər tərəfdən yaşlı insanların asudə vaxt təşkilinin yüksək səviyyəsi orta nəsil və xüsusilə gənclər üçün müvafiq estafet rolunu oynayır, yeni dövlət və cəmiyyət növbəti nəsillər üçün nümunə olacaq modellər formalaşdırır.

İngilis tədqiqatçıları qeyd edirlər ki, insanın asudə vaxtı fəaliyyətində iştirakı onun istehsalatda tutduğu mövqeyi ilə müəyyənleşir. Bu sahədə aşağı

pillələrdə olan qruplar-fəhlələr, kiçik məmurlar, taleyi hələ müəyyənleşməmiş insanlar, yeni gənclər və nəhayət, istehsalatdan kənar qalmış şəxslər, yeni təqəddülçülər, işsizlər və evdar qadınlar asudə vaxtlarının təşkilində müəyyən məhdudiyətlərlə üzləşməli olurlar. Məsələn, yüksək üzvlük haqqı ödənişi ilə bağlı olan qolf klublarında üzvlük ilə az təminatlı vətəndaşların yerli futbol klubunda iştirakı tamamilə fərqli ictimai mövqə göstəriciləridir. İctimai mövqə asudə vaxt üslubunu müəyyənleşdirir.

ABŞ-da, digər inkişaf etmiş ölkələrdə ailənin gəlir səviyyəsi asudə vaxtın keçirilməsinə təsir edən mü-

hüm amildir. Aşağı gəlirli ailələrin üzvləri gəlirləri yüksək olan ailələrə nisbətən velosiped və at çapmaq idmanı ilə 2 dəfə, üzgüçülük ilə 2,5 dəfə az məşğul olurlar, 3 dəfə az kempinglərdə istirahət edirlər.

Qış idmanı növləri, kino-video çəkilişi kimi bahalı istirahət növləri onların imkanları xaricindədir. Belə ailələrdə balıq ovu, təbiət qoynunda yeyib-içmək, seyrə çıxmaq və bu kimi böyük xərc tələb etməyən istirahət növləri nüfuz qazanıb.

Asudə vaxtın keçirilməsi də müəyyən yer tutur. İnsanın öz qayğısına qalması - yuxu, qidalanma, gıyiyə və kosmetika məşğuliyəti, evdarlıq, məişət işləri, uşaqların tərbiyyəsi, mütaliə, video-audio verilişləri, kompyuterdə iş, internet və s. asudə vaxtı olduqca dolğun keçirmək imkanı yaradır.

Bəzi hallarda bu və ya digər asudə vaxt fəaliyyətində çətinliklə üzləşirik. Məsələn, ev şəraitində toxuculuq və dərzilik, habelə təmir işlərini mədəni fəaliyyət növü kimi, həm də ailə büdcəsinə əlavə gəlir götürmək kimi dəyərləndirmək olar.

Asudə vaxtın keçirilməsinin tədqiqatı qadın və kişinin vaxt fəaliyyətləri arasında əhəmiyyətli möv-cudluğunu üzə çıxarır.

Qadınların asudə vaxt və mədəni fəaliyyət prosesində iştirak dərəcəsi kişilərə nisbətən daha aşağıdır. Qadınlar ev şəraitində toxuma və tikmə işlərini daha çox üstünlük verirlər. Kişilər bağçılıq və müxtəlif yaradıcılıq fəaliyyəti ilə məşğul olurlar. Bütövlükdə qadınların asudə vaxt fəaliyyətində iştirakı üçün vaxtları daha azdır. Fəaliyyət növləri çeşidi daha məhduddur. Məsələn, ABŞ, Böyük Britaniya, Skandinaviya ölkələrində idmanla məşğul olan kişilərin sayı qadınların sayından 1,1-2 dəfə çoxdur.

Demografik dəyişikliklər bu prosesə əhəmiyyətli təsir göstərir. Ailədə cəmi 1-2 uşaq olan kiçik ailələrin xüsusi çəkisi artdığından tam iş günü işləyən qadınların sayı da çoxalmışdır. İşləyən qadınlar ev işlərinə daha az vaxt sərf edirlər, maliyyə cəhətdən müstəqil olmağa çalışırlar. İşləyən qadınların asudə vaxt fəaliyyəti kişilərin mədəni və asudə vaxt fəaliyyəti ilə daha asanlıqla müqayisə oluna bilər.

Asudə vaxtın təşkilində Amerika modeli ilk növbədə sağlamlığın qorunması məqsədinə dayaqlanır. Sağlamlığın möhkəmləndirilməsi istiqaməti ingilislərin asudə vaxt təşkilində də əhəmiyyətli rol oynayır.

Bu ölkələrdə olduqca inkişaf etmiş çoxşaxəli dövlət şöbələri asudə vaxt və mədəni işin təşkilini müvəffəqiyyətlə həyata keçirir.

Mərkəzi (Federal) dövlət orqanlarından tutmuş yerlərdə fəaliyyət göstərən bələdiyyələrə qədər idarəetmə orqanları könüllü idman cəmiyyətlərinə maliyyə yardımı verir. Onları zəruri idman avadanlığı ilə təchiz edir. Mərkəzi (Federal) səviyyədə idman və rekreasiya üzrə Mərkəzi Şura və yerlərdə uyğun bölgə şuraları, həmin istiqamətdə fəaliyyət göstərən ictimai təşkilatlar böyük nüfuz malikidir. Mərkəzi və yerli idman mərkəzləri, idman klubları və cəmiyyətləri, örtülü idman zalları, idman sağlamlıq bazaları həmin dövlət, bələdiyyə və ictimai orqanlar tərəfindən idarə olunur. Özlək sektora məxsus idman sağlamlıq mərkəzləri və bazaları nəzərə alınsa, idman sağlamlıq xidmətinin kütləvi səciyyə dəşdiyinin şahidi olurdu. Qeyd etmək lazımdır ki, ABŞ, Böyük Britaniya, Kanada, İtaliya və digər inkişaf etmiş ölkələrdə aztəminatlı ailələrin mədəni tələbatını ödəməyə qadir olan, nisbətən ucuz başa gələn asudə vaxt fəaliyyəti növləri xidmət bazarının əhəmiyyətli hissəsini təşkil edir. Eyni zamanda böyük xərc tələb edən elitər tipli qapalı idman-əyləncə klubları şəbəkəsi varlı ailələrin mədəni əyləncə - idman tələbatını uğurla təmin edir.

Böyük Britaniyada bəzi yerli idarəetmə orqanları məktəblilərin iştirakı ilə müntəzəm bədi festivalılar keçirir. Minlərlə həvəskar dram cəmiyyətləri, peşəkar və həvəskar teatr kollektivləri səhnədə tamaşalar verməklə yanaşı yerlərdə mədəni həyatın canlanmasında fəal iştirak edir, bədi-mədəni mərkəzlər rolunu oynayır. Həmin sıraya həvəskar xor kollektivləri, gənclərdən ibarət orkestrlər, bədi klublar və s. daxildir.

Asudə vaxt fəaliyyətinin əhəmiyyətli hissəsi sayəsiz-hesabsız teleqramların ailəvi seyrinin payına düşür.

Əhalinin müxtəlif qrupları üçün nəzərdə tutulan layihələr çeşidi olduqca rəngarəngdir. XXI əsrdə mobil telefon əlaqəsinin və internetin kütləvi hal alması tamaşaçılarla teleqramlar arasında birbaşa ünsiyyəti ağılaşmış dərcədə asanlıqla birləşdirib.

Reklam sifarişləri uğrunda mübarizə aparən teleqramlar reyting cədvəlində yüksək yerlərə sahib olmağa, tamaşaçıların sayını artırmağa çalışır. Realiti-şou tipli verilişlər buna parlaq misal ola bilər. Lakin insanların saatlarla telekran və ya monitor qarşısında oturmaq həyat keçirməsinin sağlamlığa təsiri haqqında müxtəlif səviyyələrdə gedən mübahisələr illərlə səngimək bilmir.

Mədəni işin və asudə vaxtın təşkili türkibinə gö-

rə olduqca mürəkkəb təzahür olduğundan müasir dövrdə fəlsəfi, sosioloji, psixoloji, pedaqoji, iqtisadi tədqiqatların mühüm obyektinə çevrilib. Buradan ona sistemli yanaşma zərurəti irəli gəlir.

Xarici ölkələrdə asudə vaxta kompleks yanaşma probleminə kifayət qədər elmi tədqiqatlar həsr olunub. Bu baxımdan Azərbaycanda günün tələblərinə uyğun olaraq uyğun yanaşmanın işlənilib hazırlanması əhəmiyyətli vəzifələrdən biridir. Odur ki, xarici ölkələrin bu sahədə topladığı təcrübənin öyrənilməsi və yerli adət-ənənələrin qorunub saxlanılması şərti ilə təbiiq mühüm amilə çevrilir.

Asudə vaxt təşkilinin kompleks səciyyəli təzahür olduğunu nəzərə alsaq, onun nəzəri kompleks modelinin yaradılması problemi ilə üzləməli oluruq. Belə modelin çoxcəhətli tərkib hissələrini nəzərdən keçirək:

Psixoloji amil. Seçim, zövq müstəqilliyi duyğusu, maraqlar, tələbat;

Təhsil amili. Zehni tələbat, biliklərə yiyələnmə;

İctimai amil. Başqa insanlarla münasibətləri yaxşılaşdırmaq meyli;

Rekreasiya amili. Gərginlik və stress vəziyyətinin dəf edilməsi;

Fizioloji amil. Sağlamlıq, gümrəhlik, zahiri görünüşə qulluq. Gözəl əhval-ruhiyyə;

Estetik amil. İncəsənətə, tərtibata, otfar mühitə münasibət.

Belə yanaşma vəhdət kimi dərk edilən asudə vaxt fəaliyyətinin göstəricilərinə dayaqları, ayrı-ayrı davranış təzahürələrini nəzərə almaq iqtidarında olmur. Asudə vaxt fəaliyyətinə digər yanaşmada müxtəlif davranış təzahürələrinin təhlili daha çox diqqət mərkəzində olur. Bu baxımdan asudə vaxt

modelinin psixoloji cəhəti böyük maraq doğurur. Homin istiqamət asudə vaxt fəaliyyəti ilə moşğul olan şəxslərin duyğu, hiss və həyəcanlarını təhlil edir. Bu halda asudə vaxt fəaliyyəti daha çox onu oksə etdirən duyğu və həyəcan istilahları ilə müəyyənleşir.

Psixoloji təhlil müxtəlif mədəni fəaliyyət növlərindən uyğun əhəmiyyət kəsb etdiyindən bilavasitə qeydə alınan faktı kompleks təhlil etmək imkanı yaradır. Bu işə adı çəkilən yanaşmanın üstün cəhətidir.

Asudə vaxt fəaliyyəti iştirakçılarının duyğu və həyəcanlarının göstəricilərinə dayaqlanan sistemli model aşağıdakı tərkib hissələrindən ibarətdir:

- azadlıq duyğusu, fəaliyyət seçimində müstəqillik duyğusu. Bu, eyni zamanda asudə vaxt fəaliyyətinin zəruri şərtidir;
- məmnuniyyət duyğusu;
- məqsədə çatmaq duyğusu;
- sevimli fəaliyyət növünə "qapılmağa" hazırlıq duyğusu, həmin fəaliyyətə qovuşmaq, gözləmə intizarı ilə bağlı həyəcan dəyəci və s.

Asudə vaxt fəaliyyəti modelində sosioloji amil əhəmiyyətli yer tutur. Sosioloji modeldə ilk növbədə gerçək imkanlar və ya həyat tərzı kimi ictimai vəziyyəti oksə etdirən göstəriciləri təhlil edilir. İctimai vəziyyətdən asılı olaraq maliyyə imkanları, bəcaııq və biliklərə yiyələnmə, maraqların üzə çıxması, iş və ya ictimai vəziyyətin durumu ilə bağlı intizar, mədəni-mənəvi dəyərlər və s. uyğun dəyişikliyə məruz qalır, fərdin seçim və meylini müəyyənleşdirir.

Əgər psixoloji model yalnız müstəqillik duyğusunun təhlilinə meyllidirsə, sosioloji model müstəqilliyi hər hansı duyğu və ya münasibətdən daha üstün hesab edir. Bir sıra tədqiqatlarda asudə vaxt fəaliyyətinin başlıca meyarı nisbi azadlıq hesab edilir. Onu gerçək etmək fəaliyyətdən fərqləndirən amil növbəti göstəricidir. Bu meyarlar əsasında dörd sahəni əhatə edən model meydana gəlir:

- sırf asudə vaxt - əməyin icbari xüsusiyyətdən tamamilə fərqli olan fəaliyyət növü;
- nisbi asudə vaxt - əməyə oxşar, lakin müstəqil surətdə seçilmiş fəaliyyət növü;
- könüllü asudə vaxt - ictimai mövqə intizarı ilə şərtləndirilən ictimai fəaliyyət növü;
- icbari ictimai fəaliyyət. Asudə vaxt fəaliyyəti

kimi eyniləşdirilə bilməz, çünki asudə vaxt təşkilı sahəsində istismar formasından başqa bir şey deyil.

Asudə vaxt fəaliyyəti modeli dolğun, çoxcəhətli və daima hərəkətdə olan təzahürdür. O, hədudlarının şəffaflığı, ilkin göstəricilərinin çəvikliyi və ictimai-iqtisadi, milli-mədəni, əxlaqi-hüquqi, mənəvi-estetik, bu və digər dövlət və cəmiyyətin digər inkişaf amillərindən təbii asılılığı ilə fərqlənir. İngilis və amerikalının, brazilyalı və türkün asudə vaxt fəaliyyəti təşkilində də bir-birinə zidd olan əlamətləri görmək çətin deyil. Lakin asudə vaxt fəaliyyətində qarşıya qoyulan məqsəd, zəngin maddi baza, mədəni işin təşkilinin məzmunu və formaları kifayət qədər oxşar olduğundan asudə vaxt modellərinin uyğunluğundan danışımağa əsas verir.

Qərbin inkişaf etmiş və Şərqi inkişafda olan ölkələrində mədəni iş və asudə vaxt fəaliyyəti modelləri aşağıdakı amillərə dayaqlanı:

- cəmiyyətin azadlığı fərdin azadlığı əsasında qurulur;
- sağlam həyat tərzı. İdmanla məşğuliyət məsələti meyl kimi dəyərləndirilir;
- geridə qalmış ölkələrdən fərqli olaraq məhsuldar qüvvələrin maddi istehsalatdan məhsət və asudə vaxt sahəsinə yerdəyişməsi prosesi daha sürətlə həyata keçir.

Eyni zamanda bu ölkələrin mədəni asudə vaxt təşkilində həmin sahənin infrastrukturunu sürətli inkişaf dəyəci ilə səciyyələyir:

- rekreasiya sənayesi sahəsində mehmanxana biznesi inkişaf edir;
- asudə vaxt fəaliyyəti infrastrukturunu gəncər üçün xüsusi mağaza və kafelər, diskoteka, idman və konsert zalı, asudə vaxt fəaliyyəti kompleksləri, internet-bar və internet-kafe kimi obyektlərlə zənginleşir;
- asudə vaxt fəaliyyəti bazarı geyim satışı və sifariş, kosmetika, idman, audio-video, kino-teleavadanlıq, kompyuter, CD, VSD, DVD satışı və informasiya mübadiləsi kimi yeni-yeni sahələri əhatə edir.

Əhalinin istirahəti üçün göstərilən xidmətlərin böyük hissəsini özəl sektor əhatə edir. Lakin bir çox inkişaf etmiş və inkişafda olan ölkələrin qanunvericiliyinə görə özəl, dövlət və ictimai təşkilatlar tərəfindən maliyyələşdirilən mədəniyyət təşkilatları təqaüdüçülər, məktəbli və gəncər, sağlamlıq imkanları məhdud olan şəxslər qarşısında müəyyən öhdəlikləri həyata keçirməyə borcludur. Asudə vaxt təşkilı müəssisələrinin ümummillı, bölgə və yerli mədəniyyət layihələrinə cəlb edilməsi son illərdə daha geniş yer alır. Asudə vaxt sənayesi bir çox qa-

baçıl ölkələrin iqtisadiyyatında əhəmiyyətli mövqeyə malikdir. Məsələn, Böyük Britaniya və tondaşları gəncələrinin 40 %-ni asudə vaxt fəaliyyətinin müxtəlif formalarına, asudə vaxt fəaliyyətinin xidmətləri və mallarının alınmasına sərif edirlər. Son illərdə bu sahədə güclü təmürküzleşmə meylləri müşahidə olunur. İri şirkətlər bu sahədə təklif olunan xidmət və mal istehsalının böyük hissəsini əhatə etməklə yanaşı asudə vaxtla bağlı tələbatı təsəit etməyə çalışır. Hazırda mədəni işin təşkilı reklamları ilə moşğul olan qurumlar ənənəvi kütləvi informasiya vasitələrindən (qəzet və jurnallar, radio və TV) istifadə etməklə yanaşı kütləvi surətdə internet şəbəkəsinə müdaxilə edirlər. Elmi-texniki tərəqqi istənilən müştəriyə evdən çıxmadan istənilən xidməti və ya malı qısa müddətdə sifariş etmək, xidmət və malın dəyərini dərhal ödəmək imkanı yaradır. Milyonlarla saytlar asudə vaxt fəaliyyəti bazarının fəal iştirakçısına çevrilib. İnternet şəbəkəsi asudə vaxt fəaliyyəti bazarının əhəmiyyətli hissəsinə çevrilməklə yanaşı təzəliklə həmin bazarda hegemon mövqə tutmaq iqtidarındadır.

İnternet bazarda təklif olunan xidmətlərin çeşidini dəfələrlə artırmağa müvəffəq olub. Mobil telefon əlaqəsi xidmət sahəsinin asudə vaxt bazarının olduqca fəal iştirakçısı olduğu da şübhə doğurmur. Asudə vaxt fəaliyyətinin adı çəkilən yeni sahələri ilk növbədə gəncəri əhatə edir. İnternet və mobil telefon əlaqəsi sistemlərinin gənc nəsli göstərdiyi təsirin sürəti çox yüksək olduğundan həmin təsirin tədqiqatçılar tərəfindən öyrənilməsi, dövlət orqanları və ictimai qurumların gəncər üçün mədəni işin təşkilinə uyğun təşvişlərə reaksiya verməsi problemləri hələ qabaqdadır. İnkışaf etmiş ölkələrdə gəncər üçün asudə vaxt xidməti və mədəni layihələrin təbiiq ənənəvi sahələri əhatə edir. Burada orta və ali məktəblərin rolu danılmazdır, kifayət qədər peşəkar məktəb müəllimləri asudə vaxt fəaliyyətinin təşkilini də nəzərdə tutan orta məktəb tədris proqramını icra etməklə uşaqları idman, musiqi, xor, teatr sənəti kimi asudə vaxt layihələrinə cəlb edirlər.

ABŞ, Böyük Britaniya, İtaliya və digər inkişaf etmiş ölkələrdə uşaq və gəncərin asudə vaxtının təşkilində milli parklar müstəsna rol oynayıır. Parkların rekreasiya sahəsində tutduğu mövqə onları mədəni iş və asudə vaxt fəaliyyətinin təşkilində təşkilati-metodik mərkəzlərə çevirir. Oyun meydançaları, üzgüçülük hovuzları, istirahət düşərgələrinin salınması üçün yaralı əraziləri, parkları uşaq və gəncər üçün rekreasiya məkanına çevirir. Son illər-

də məktəb və parkların bu istiqamətdə qüvvə və imkanlarının birləşdirilməsi gözəl nəticələr verir. Kulturologiya mütəxəssislərinin işləyib hazırladığı, aşağıda adları çəkilən asudə vaxt fəaliyyəti növləri gənc nəslin təhsil və rekreasiya prosesində uğurla tətbiq edilir:

- Mütaliə. Buraya bədii əsərlərin və onların başğışladığı təəssüratın dəyərləndirilməsi daxildir. Bu fəaliyyət ilk növbədə kitabxanalarla bağlıdır. Kitabxanalar həm də birgə oxu, ədəbi diskussiyalar, oxucu konfransları keçirir.

- Musiqi, incəsənət. Bu fəaliyyət növü musiqi, təsviri sənət, memarlıq, tətbiqi sənət və s. qavranılması yolu ilə estetik tərbiyəni həyata keçirir, musiqi, xor, sənət dərnəkləri və klubları orkestr və ansambların təşkilində öz ifadəsini tapır;

- Yaradıcılıq fəaliyyəti. Bu fəaliyyət növünə evlərin daxili tərtibatı, tətbiqi-dekorativ sənət işləri, taxta, karton, gildən düzəldilən əl işləri, texniki sənət növləri, müxtəlif cihazlar, alətlər, kimyəvi maddələrlə işləmək bacarığı və ixtiraçılıq fəaliyyəti daxildir;

- Milli, müasir rəqslər, xoreoqrafiya. Bu təhsil növü uşaq və yeniyetmələrdə hərəkət ritmikası və plastikasını inkişaf etdirir;

- Teatr sənəti dram dərnəklərinin təşkilindən, həvəskar tamaşaların, konsertlərin, müxtəlif şou programlarının keçirilməsindən ibarətdir;

- Müxtəlif oyunlar və idman oyunları. Buraya futbol, voleybol, basketbol, xokkey, ot üzərində xokkey, beysbol, qolf, üzgüçülük, qılnc təlimi, çimərlik voleybolu, tennis, ping-pon və onlarla digər idman növləri daxildir. ABŞ məktəblərində idman klubunun idmançılarını stadionlarda öz xoreoqraf

çıxışı ilə ruhlandırılan dəstək qruplarının fəaliyyəti müstəqil idman növünə çevrilib. ABŞ-da dəstək qruplarının ştat, bölgə milli birincilikləri böyük nüfuz qazanıb.

- Təbiətdə asudə vaxt fəaliyyəti. Buraya bağçılıq, yay düşərgələrinin salınması, təbiət qoynunda - meşə və parklarda, dağ yamaclarında, çay və göl sahillərində piyada gəzintilərinin, gül-çiçək sərgilərinin təşkili daxildir.

- Səyahətlər və naməlum guşələrlə tanışlıq. Bu fəaliyyət növü xüsusilə istirahət günlərində, tətil dövründə geniş yayılıb. Bu

vaxt ərazinin coğrafiyası, tarixi, iqtisadiyyatı, adət-ənənələri öyrənilir.

Ekstremal idman növlərinə alpinizm, akvalanqla üzgüçülük, dağ çaylarında qayıq sürmək, körpülərdən qaytanla tullanmaq, paraşüt idmanı, dayvinq və s. daxildir.

- Asudə vaxt fəaliyyətinin ünsiyyət forması. Burada əyləncə gecələri, görüşlər, söhbətlər, yuxarı sinif şagirdləri üçün zehni oyunlar silsiləsi, müxtəlif festivallar nəzərdə tutulur.

İnternet şəbəkəsi və mobil telefonlar vasitəsilə ünsiyyət formaları son bir neçə ildə xüsusi nüfuz qazanıb. Bu fəaliyyət növləri yeni olduğundan olduqca az tədqiq olunub. Gənclərin internet-forum, çat və bloqlarda iştirakı həndəsi artan silsilə sürəti ilə yayılmaqda davam edir.

XXI əsrdə foto-audio-video sahələrinin rəqəmsal texnologiyalara keçidi nəticəsində kompüter və mobil telefon qurğularının kütləvi hal alması, informasiya mübadiləsi müasir dünyanın gerçəklikləridir. Foto-video çəkilişinin mobil telefon qurğularının vasitəsilə asanlıqla həyata keçirilməsi, müxtəlif kompüter programlarının köməyi ilə foto-video faylların emalı, fotoprinterlərdə çapı, nümayişi, şəbəkələr vasitəsilə ötürülməsi milyonlarla gənci foto-video rejissoru səviyyəsinə qaldırdı, yaradıcılıq qabiliyyətinə təkən vermiş oldu.

● İlqar HÜSEYNOV,
kulturologiya elmləri doktoru
● Nigar ƏFƏNDİYEVA,
kulturologiya elmləri doktoru